

YABANCI MEMLEKETLERDE BOŞANAN TÜRKLERİN TEKRAR EVLENEBİLMELERİ

Doç. Dr. Ergin NOMER

Devletler Hususi Hukuku sahasında muhtelif hukuk nizamları arasında çatışmalar olması mümkün ve normaldir. Buna mukabil muhtelif hukuk nizamları arasındaki çatışmaların aynı hukuk nizamı içerisinde de hukuki çatışmalara sebep olması nadiren meydana gelmektedir. Bu nevi bir çatışmayı herşeyden evvel yabancı memleketlerde yapılan boşanmalar ortaya çıkarmaktadır. Yabancı memleketlerde ora kanun ve nizamlarına uygun olarak boşanan bir yabancı tekrar evlenmek istediğinde, eğer kendi hukuku bu boşanmayı tanımamışsa, bazı hukuki güçlüklerle sebebiyet verebilmektedir. Türkiyede ikamet eden iki yabancının Türk mahkemelerinde boşanabilmeleri mümkündür. Böyle bir boşanmayı temin eden yabancı Türkiyede tekrar evlenmek istediğinde, kendisinin evlenme ehliyeti milli kanunlarına göre tayin edilecektir. Bu esas 23 Şubat 1330 tarihli Türkiyede bulunan yabancılardan hukuk ve vazifeleri hakkındaki Muvakkat Kanununun 4 üncü maddesinde sarahaten yer almıştır. Yabancının milli kanunu Türkiyeden alınmış olan boşanma ilamını tanımadığı takdirde, o yabancı halen evli sayılacağından, evlenme ehliyetini kendi hukuku yönünden isbat edemeyecektir. Kanunî bir hükme göre evlenme ehliyetini tayin eden hukuk, mevcut bir evlilikten hareket etmekte, buna mukabil aynı evlilik bir boşanma kararı ile sona ermiş bulunmaktadır. Türkiyede boşanan yabancılardan tekrar evlenmek istemeleri halinde hasıl olabilecek böyle bir durumun nasıl halledileceği henüz üzerinde durulan bir konu olmamıştır (1).

(1) Türk doktrinde **Berki** bu konuya temas ederek, Türk mahkemelerinden verilmiş bulunan bir hükmün Türk makamlarınca lâzımülicra olacağını belirtmiştir. (Berki, Devletler Hususî Hukuku, Cilt II, 1966, 184).

Buna mukabil son seneler içerisinde yabancı memleketlere gidip orada çalışmakta olan Türk vatandaşlarının buldukları yerlerde elde ettikleri boşanma ilamlarına istinaden yeniden evlenme talepleri bilhassa Alman içtihat ve doktrini için ehemmiyetli bir mesele olmuştur. 19 Nisan 1961 tarihli Alman mahkemesinin bir kararı bu yönden Alman doktrininde çok alâka kazanmış ve hukuki münakaşalara yol açmıştır (2). Filhakika «Devletler Hususi Hukuku Alman Konseyi» (Deutscher Rat für Internationales Privatrecht) nin Reform tekliflerinde de meseleye bir hal şekli aranmıştır (3).

Karara konu teşkil eden hadisede Türk ve Alman hukukları

(2) Landgericht Hannover tarafından verilen bu kararın metni için bkz. StAZ 1961, 288/289. Karardan anlaşıldığına göre, 28 Mart 1960 yılında Alman tebalı karısından bir Alman mahkemesinin kararı ile boşanan Türk tabiiyetindeki davacı, Almanyada yeniden evlenmek istediğinde, talebi Alman Evlendirme Memuru tarafından reddedilmiştir. Evlendirme Memuru, davacının evlenme ehliyeti yönünden, EGBGB m. 13'e uygun olarak Türk hukukuna riayet esassından hareket etmiştir. Buna göre birinci evlilik davacı için evlenme manii olarak mevcudiyetini devam ettirmektedir. Evlendirme Memuru bundan başka diğer bir sebebe de istinad etmiştir. Türk Medeni Kanununun 97 ve devamı maddelerine göre evlenme akti Türkiyede bir ilanı icap ettirir; bu ilanın Türkiyede temini mümkün olamayacaktır. Landgericht kendisine kadar intikal eden bu ihtilafta şu neticeye varmıştır: «Her ne kadar Evlendirme Memuru tarafından kabul edilen çift evlilik noktai nazarı davacının yeniden evlenmesine mani değilse de, yine onun tarafından dermiyan edilen görüş, yani Türk Medeni Kanununun 97 ve devamı maddelerine göre evlenme aktinin Türkiyede bir ilanı şart kıldığı doğrudur. Türk Kanunundaki bu hükmün tatbiki EGBGB m. 30'da yer alan «amme intizamı» na aykırı değildir. Eğer Türk Evlendirme Memuru çift evlilik maniiini belirterek ilanda bulunmayı reddetmiş olsa, o takdirde şüphesiz amme intizamı nazara alınabilirdi. Fakat diğer maniler sebebiyle veya Türk Medeni Kanununun 100 üncü maddesine uygun olarak alâkadarlardan birinin itirazı neticesi Türkiyedeki ilanın tahakkuk etmemesi ihtimali mevcuttur. O halde Türkiyedeki ilandan kaçınma bahis konusu değildir. Burada Türk Medeni Kanununun 98 inci maddesinin 2 nci fıkrası uygulanır. Bu hükme göre, hadisede olduğu üzere, bir Türkün ikametgâhı yabancı memlekette bulunuyor ise ilan sicilinde mukayyet bulunduğu mahal makamlarında yapılmak icap eder. Davacının taşımakta olduğu Türk Hüviyet Varakası, onun Türkiyede bulunan bir mahallin ahvali şahsiye sicil kaydında kayıtlı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bu makam 98 inci maddenin 2 nci fıkrasına göre ilanı yapma hususunda selahiyetlidir.»

(3) RabelsZ 1960, 339; Kegel, Reform des deutschen internationalen Eherechts, RabelsZ 1960, 201 vd.; Lauterbach, Vorschlaege und Gutachten zur Reform des deutschen internationalen Eherechts, 1962, 1.

arasındaki çatışma, bizzat Alman hukuku içerisinde de hukukî bir çelişmezliğe sebep olmuştur. Alman Kanunlar İhtilâfı sistemini tanzim eden 18 Ağustos 1896 tarihli Alman Medeni Kanunu hakkındaki Tatbik Kanununun (EGBGB) 17 nci maddesi prensip olarak boşanma hakkında kocanın, boşanma davasının ikamesi sırasında tabiiyetinde bulunduğu devletin kanunlarını tatbik etmekle beraber (fıkra I), boşanma kararının verildiği tarihte karının Alman tabiiyetinde bulunması, karının boşanma davası hakkında Alman kanunlarının tatbiki için kâfi bir sebep teşkil eder (fıkra III). Alman mahkemesi tarafından bu son fıkraya istinaden bir Alman kadın ile Türk erkeği hakkında Alman kanunlarına uygun olarak verilen boşanma kararı eşler arasındaki evliliği Alman hukuku yönünden sona erdirmekle beraber Türk hukuku bakımından aynı şey söylenebilir. Türk Usul Kanununun iki maddesine istinat edilerek (m. 18 ve m. 540/4) gerek Türk ve gerekse Alman hukuk sahasında yabancı mahkemelerden verilen Türkler hakkındaki ahkamî şahsiye kararlarının Türkiyede tanınmayacağı kabul edilmektedir.

Boşanmış olan Türk erkeğinin, boşanma kararının Türkiyede tanınmaması sebebiyle Türkiyede yeniden evlenebilmesi mümkün olmamakla beraber, Almanyada Alman selâhiyetli makamları önünde bu ikinci evliliği yapıp yapamayacağı meselesi ehemmiyet arzeder. Alman Kanunlar İhtilâfı Sistemine göre bir yabancının evlenme ehliyeti kendi milli hukukuna tâbidir (EGBGB m. 13 I). Bu hükme uygun olarak, Almanyada evlenmek isteyen yabancılar kendi milli devletlerinin selâhiyetli makamlarından verilmiş «Evlenmeye Ehliyet Vesikası» getirmek mecburiyetindedirler. Vesika alâkalının kendi milli hukukuna göre evlenmesine mani bir durumun bulunmadığını Alman evlendirme memuru önünde isbat eder (20 Şubat 1946 tarihli Evlenme Kanunu —EheG— § 10 I). Milli makamlarının böyle bir vesika tanzim etmediği Devletin teb'aları bu vesikayı getirmekten muaf tutulur (EheG § 10 II). Ancak Türkiye Evlenmeye Ehliyet Vesikası tanzim eden devletler arasında sayılmaktadır (4.8.1953 tarihli Evlendirme Memurları için Hizmet Talimatı —DA für SB— § 404 II). Keza «hususî hallerde» de muafiyet verilmesi mümkündür (EheG § 10 II). Evlenmek isteyen Türk erkeğinin, Türk hukukuna göre ilk evliliği henüz mevcut ve muteber sayıldığından Türk makamlarının tanzim edeceği Evlenmeye Ehliyet Vesikasını (4) temin edip getiremeyeceği aşikârdır. O halde durum şu-

(4) Almanyada evvelce Türk Konsolosluklarının, Türkiyeden ilgili nüfus memurluklarından getirttikleri nüfus kayıt suretlerine istinaden

na müncer olmaktadır: Türk hukukuna göre halen evli kabul edilen bir Türk teb'ası Alman makamları önünde mevcut bir Alman boşanma kararına rağmen yeniden evlenemeyecek midir? Müşahhas bir hadisenin ortaya çıkardığı mesele umumi olarak ifade edilmek icap ederse şu şekilde formüle edilebilir:

«Mahalli mahkemece kesin hüküm teşkil eden bir karar ile boşanmaya (evliliğin feshine, butlanına veya evliliğin mevcut olmadığına) hükmedilmiş olmasına rağmen, verilen kararın ilgili yabancı milli hukuk tarafından tanınmaması yeni bir evliliği önleyebilir mi.»

Boşanma kararının tanınmaması boşanmanın ya o devletçe kabul edilmemiş olmasına (İtalya, İspanya, Arjantin gibi) veya boşanma kabul edilmiş olmakla beraber statü davalarında kendi teb'aları için münhasır selahiyete sahip olmalarına (Türkiye, Rusya, Macaristan (5), Polonya (6) gibi) istinat edebilir. Bunun dışında muayyen hadiselerde boşanma kararının tanınması diğer sebeplerle mümkün olmaz, mesela milli hukuka yabancı olan bir boşanma sebebi bahis konusu olabilir (7).

Meselenin hal şekli :

I. Alman içtihatlarında bir fikir birliğine müncer olamıyan meselenin cevabı Alman doktrininde de tamamen farklı şekillerde ele alınıp izah edilmektedir.

Landgericht Hannover tarafından verilen kararda Evlendirme

doldurdukları matbu kâğıtlar Evlenmeye Ehliyet Vesikası olarak kabul edilmekte idi. Daha sonraları Konsolosluklarca böyle bir vesikanın tanzim edilemeyeceği anlaşılmıştır. Bugün Evlenmeye Ehliyet Vesikasının yabancı selahiyetli makamlarca tanzim edildiğinin ora Alman Konsoloslukunca tasdiki aranmaktadır (8.8.1957 tarihli Ahvali Şahsiye Kanunu —PStG— § 5 a). Bizdeki nüfus kayıt suretleri Alman hukuku mânâsında Evlenmeye Ehliyet Vesikası mahiyetinde sayılamaz. Evlenmeye mani hiç bir halin bulunmadığını ifade eden bu nevi vesika, Medeni Kanununun 105 inci maddesi mânâsında «İlan Vesikası»dır. İlan vesikası veya Alman hukuku mânâsında Evlenmeye Ehliyet Vesikası tanzim tarihinden itibaren altı ay sonra — Türk hukukunda olduğu gibi, MK. m. 105 II — Alman hukukunda da kuvvetini kaybeder (PStG § 5 a).

(5) Bkz. Raape, Internationales Privatrecht, 5. Bası, 1961, 299 ve n. 80.

(6) Bkz. OLG Düsseldorf MDR 1961, 695. Polonya yabancı boşanma kararlarını bir anlaşma ile mütekabiliyet tesis edildiği takdirde tanımaktadır, Raape, IPR, 299.

(7) Bilhassa EheG § 48'de yer alan boşanma sebebi gibi.

Memurunca ileri sürülen ve doktrin ve içtihatla da kuvvetle desteklenen birinci fikir evlenme ehliyetini tayin eden hüküm üzerinde (EGBGB m. 13 I) ısrar etmekte ve yeni bir evliliğe rıza göstermemektedir (8). Bir İtalyan veya bir Türk Almanya'da evlenmek istedikleri takdirde milli hukuklarına göre henüz evli iseler çift evlilik yasağı sebebiyle evlenme talepleri reddedilmelidir.

Alman mahkemesinden verilen bir boşanma hükmü karşısında yabancı hukukun mevcut bir evlilikten hareket ederek yeni bir evliliğe mani olabilmemesini mümkün görmeyen mukabil fikir de gerek doktrin gerekse içtihatlarla geniş şekilde müdafaa edilmektedir (9). Landgericht Hannover de esasta mukabil fikre iltihak etmekle beraber farklı bir neticeye ulaşmıştır.

(8) **Zitelmann**, Internationales Privatrecht, 2. Cilt, 1912, 760; **Habicht**, Internationales Privatrecht nach dem Einführungsgesetze zum Bürgerlichen Gesetzbuche, 1907, 143/144; **Lewald**, Das deutsche internationale Privatrecht, Auf Grund der Rechtsprechung, 1931, 119; **Müller**, RabelsZ 1935, 889; **Wolff**, Das internationale Privatrecht Deutschlands, 3. Bası, 1954, 212; **Lauterbach** (Palandt'da), Bürgerliches Gesetzbuch, IPR (EGBGB, m. 13 No. 5 a; **Wengler**, RabelsZ 1935, 889; **Süss**, Die Anerkennung auslaendischer Urteile, Festgabe für Leo Rosenberg, 1949, 249 vd.; **Neumayer**, Ehescheidung und Wiedererlangung der Ehefaehigkeit, RabelsZ 1955, 66 vd; **Serick**, Parallelwirkungen im internationalen Privatrecht, RabelsZ, 1956, 326, n. 60; **Ferid**, Gerhard Kegel, Internationales Privatrecht, FamRZ 1961, 401 ve «Zur Auflösung italienischer Ehen durch deutsche Gerichte», StAZ 1953, 280; **Ellgaard**, Scheidung von Auslaendern durch ein deutsches Landgericht, StAZ 1955, 35; **Beyer**, Betrachten über die Befreiung von der Beibringung des auslaendischen Ehefaehigkeitszeugnisses, StAZ 1957, 36; **Raape**, IPR, 317, n. 105 ve «Die hinkende Scheidung» StAZ 1958, 282; v. **Stosch**, FamRZ 1962, 159; **Peters**, Wiederheirat eines Italieners in der BRD auf Grund eines hier ergangenen Scheidungsurteils, das in seiner Heimat nicht anerkannt wird, StAZ 1962, 24; **Gamillscheg**, JZ 1963, 23; **Marquardt**, Zur Frage der Zulaessigkeit der Wiederheirat eines in der Bundesrepublik geschiedenen Auslaenders, StAZ 1963, 51. İçtihatlar: LG Weiden IPRspr. 1952/1953 Nr. 104; LG Köln FamRZ 1962, 158; AG Hannover IPRspr. 1929 Nr. 71; RGZ 160, 396 (403); KG IPRspr. 1931 Nr. 62; OLG Hamm IPRspr. 1950/1951 Nr. 73; OLG - Praesident Hamburg IPRspr. 1954/1955 Nr. 84; OLG - Praesident Schleswig StAZ 1955, 35; LG Mannheim IPRspr. 1952/1953 Nr. 96; OLG Karlsruhe, Die Justiz 1962, 291; OLG Celle FamRZ 1963, 570; OLG München NJW 1963, 2233; OLG Bremen StAZ 1963, 329.

(9) **Reichel**, Auslaenderscheidung, AcP 124, 206; **Nussbaum**, Deutsches IPR, 1932, 163; **Letzgus**, Die Ehescheidung im deutschen internationalen Privatrecht, AcP 145, 297 vd.; **Rabel**, The Conflict of Laws, I, 2. Bası 1958, 558; **Kegel** (Soergel'de), m. 13 No. 18 ve «Internationales Privatrecht, 2. Bası, 1964, 263; **Erman - Marquardt**, Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, EGBGB m. 13 No. 5 c; **Massfeller**, Das Interna-

Mukayeseli hukuka umumi bir bakış meselenin aynı farklı çözüm tarzlarına müncer olduğunu gösterir (10).

Bir Alman boşanma kararının varlığına istinat ederek yabancı'nın Almanya'da yeniden evlenmesini temin etmeğe çalışan mukabil fikrin delilleri tetkik edildiğinde:

1. Esas delilini Usul Hukuku prensiplerinden çıkarmakta olan bu görüş eskiden beri Alman boşanma kararının kesin hüküm kuvvetine dayanır. İlk defa *Reichel* tarafından (ve ayrıca RG JW 12, 642) dermiyan edilen bu delil son zamanlarda *Kegel/Lüderitz*'in makalesinde geniş şekilde işlenmiştir. Bu delile göre esas mesele devletlerarası bir selâhiyetsizlik durumunun boşanma hükmünü tesirsiz veya diğer bir ifadeyle mânâsız bırakabilip bırakamayacağıdır. Buna menfi cevap vermek icap eder. Deniyor ki, «kesin hüküm kuvveti ya mevcuttur veya mevcut değildir. Mevcut ise tereddütsüz ve bütünü ile neticelerini hasıl eder, yani evlilik bağı bakımından da. Hükmün neticelerini diğer bir hukuku nazara alarak, sadece boşanmanın muayyen neticelerine münhasır kılmak olamaz» (*Reichel*). Alman evlendirme memuru, diğer tekmil resmi ve hususi organlar gibi Alman boşanma kararına bağlıdır. Ve hepsi için olduğu gibi Alman evlendirme memuru için de evlilik boşanma ile sona ermiştir. Boşanma hükmü yenilik doğurucu bir tesire sahiptir.

tionale Familienrecht Deutschlands und Frankreichs, 1955, 225 ve «Die Rechtsfolgen der Ehescheidung nach Frauenrecht», JW 1964, 830; **Guggemos**, Die Befreiung von der Beibringung des ausländischen Ehefähigkeitszeugnisses, StAZ 1954, 2 vd.; **Holleaux**, Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts. Ein Bericht zu dem gleichnamigen Buch Paul Heinrich Neuhaus, FamRZ 1963, 637, n. 2; **Dehner**, Die Wiederheirat in Deutschland geschiedener Ausländer, NJW 1963, 2202; **Kegel/Lüderitz**, Hindernis des Bandes für Ausländer trotz Scheidung in Deutschland, FamRZ 1964, 60. İçtihatlar: RGZ 11, 29 (34); RG JW 12, 642; OLG - Praesident Bremen StAZ 1962 24.

(10) İsviçre ve Belçika tatbikatı birinci fikri takip ederken (**Neumayer**), Fransız içtihatlarında mukabil fikir istikametinde bir davranış müşahade edilmektedir: Trib. civ. Seine 17.3.1948 tarihli kararında Fransız hukukuna göre Fransız karısından boşanmış olan bir İtalyan erkeğine Fransada yeniden evlenme müsaadesi vermiştir (Revue critique de droit international prive, 1948, 112). Filhakika **Holleaux** Fransız hukukunun bu hal şeklini kabul ettiğini belirtirken aksi iddianın «tamamen mantıksız» olduğunu da ilave etmiştir (Das internationale Familienrecht Deutschlands und Frankreichs, 1955, 201). Ancak bundan inhiraf eden kararların Fransız tatbikatında bulunduğu işaret eden **Neumayer**, Hollanda tatbikatından da boşanmış bir İspanyola evlenme imkânını veren bir kararı zikrediyor (s. 78, n. 23).

Hükmün yenilik doğurucu kuvveti inter omnes tesir icra eder (11). Yenilik doğurucu hükmün bağlayıcılığı *Lent*'e göre «maddi hukuka», yani yenilik doğuruculukta bulunan vakıalara matuf bir bağlayıcılıktır; bağlayıcılık ise *Lent*'e göre hukukun tatbikinden başka bir şey değildir. *Kegel/Lüderitz*'in başka türlü ifade ettiği üzere, tatbik edilen hukuk (yani burada EheG § 41 s. 2) «kesin hüküm teşkil eden boşanma» vakıasına «sona erme» hukuki neticesini bağlayan mücerret bir norm olmaktan ziyade, bizzat boşanma kararında yer alan ve evlenmeyi sona erdiren müşahhas bir vakıadır. Eğer m. 17 I gereğince tatbik olunan maddi hukuk evlenmenin sona ermesi şartı olarak boşanma kararı yanında diğer bir fiil, mesela tescil mecburiyetini aramış ise, bu tescilin mahiyeti usul hukuku sahasında mütalaa edileceğinden lex fori'ye göre tesbit edilir. Alman hukukunda evlilik bağına diğer ilave fiil değil, boşanma kararı sona erdirir. Diğer bir söyleyişle, Alman maddi usul hukukunun yazılı olmayan (zira kendiliğinden anlaşılır) bir normuna göre muteber olan her hüküm muhtevasına uygun olarak tesir icra eder.

Kesin hüküm kuvvetinden hareket eden bu izahlar karşısında evlenme statüsü ile boşanma statüsünün birbirlerinden farklı olduğu, yani milli hukukuna göre, boşanmış eşlerden birinin Almanya'da yeni bir evlenme yapip yapamayacağını boşanma hükmünden ayrı ve ona bağlı olmayan bir mesele teşkil ettiği söylenebilir. *Raape* boşanmanın eski evliliği ortadan kaldırdığını, ancak yeni bir evlilik yapabilmenin buna bağlı olmayan müstakil bir mesele teşkil ettiğini belirtiyor. Bir devletin boşanmayı kabul etmesine rağmen tekrar evlenmeyi umumi olarak veya muayyen şartlar altında menedebileceği düşünülebilir ve bu durumda EGBGB m. 13 I'e riayet normaldir (12). Mevcut Alman boşanma kararına rağmen yabancının Al-

(11) *Lent*, ZZP 1961, 305-309; *Böttcher*, Kritische Beitrage zur Lehre von der materiellen Rechtskraft im Zivilprozess, 1930, 25 vd.; *Rosenberg*, Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrecht, 9. Bası 1961, 48; *Blomeyer*, Zivilprozessrecht, 1963, 502.

(12) *Raape* (IPR) bu mânâda Yunan hukukuna göre üç defa boşanan kimsenin tekrar evlenemeyeceği misalini (15.3.1940 tarihli Yunan Medeni Kanunu m. 1355) vermektedir. Bu misal karşısında *Kegel/Lüderitz* burada farklı bir meselenin bulunduğunu, zira böyle bir misalde mevcut bir evliliğin değil, müteaddit boşanmaların yeniden evlenmeye mani teşkil ettiğini belirtiyor.

Ancak verilen misalin kıymeti, boşanma hükmünün doğrudan doğruya evlenmeyi temin edici bir tesire sahip olmadığını göstermesi bakımından nazara alınmalıdır.

manyada evlenememesi ile Alman kararı için bir itibar kaybı da olmamaktadır, zira evlenme ehliyeti hususunda yabancı hukuka itibar edileceğini bizzat Alman kanun koyucusu EGBGB m. 13 I'de sarahaten derpiş etmiştir (13). Zaten *Neumayer*'e göre (14) Alman boşanma hükmünün kuvveti «Alman hukuk nizamının mer'iyet sahası» dışına çıkamaz. Ve nihayet *Gamillscheg*'in de belirttiği üzere, mezkûr hadisede kararın kesin hüküm kuvveti bahis konusu olamaz, zira kesin hüküm kuvveti sadece boşanmanın, boşanan eşler arasında yeniden ihtilaf mevzuu yapılmasını ve farklı bir hal şekline varılmasını önleyici tesire sahiptir.

2. Yeniden evlenmeyi temin için amme intizamı mefhumundan da istifade edilmiştir. Landgericht Hannover tarafından da bizzat belirtildiği üzere amme intizamının müdahalesini kabul eden müellifler karşısında etmiyenler de geniş bir yekûn tutar. Tatbikat da aynı görünüştedir. Mahkemece amme intizamının müdahalesini haklı kılmak için ileri sürülen gerekçe karşısında sadece, Alman kanunlar ihtilâfı sistemine ait kaidenin tatbiki bahis konusu olduğu (EGBGB m. 13 I) ve bu itibarla mahalli amme intizamının ihlalinden bahsedilemeyeceğini söylemek kâfidir (15).

3. Devletlerarası Usul Hukuku ile Devletler Hususi Hukuku arasındaki münasebetten *Kegel*'in çıkardığı delil üzerinde de durmak icap eder. Buna göre: Devletlerarası Usul Hukukunun müstakil mahiyeti, onun tarafından tanzim edilen bir meselenin yabancı hukuka atıfta bulunan Devletler Hususi Hukuku tarafından ihlal edilmemesini icap ettirir. Kim farklı şekilde karara varır ise milli devletin Devletlerarası Usul Hukukunu Alman Devletlerarası Usul Hukukuna tercih etmiş olur (16). Keza yabancı devletin yabancı kararları tanımaya müteallik hükümleri Devletler Hususi Hukukuna değil, Devletlerarası Usul Hukukuna aittir. Fakat Alman Devletlerarası Usul Hukukuna göre yabancı usul hukuku, prensip olarak tatbik edilmez. Alman Devletlerarası Usul Hukuku istisnaen yabancı Devletlerarası Usul Hukukunun ne zaman nazara alınacağına karar verir. Fakat yabancı Devletlerarası Usul Hukuku, Al-

(13) Süss, 251.

(14) Ve ilaveten OLG Hamm FamRZ 1963, 566, 568; Celle FamRZ 1963, 570; München NJW 1963, 2233.

(15) Gamillscheg, 24; ve aynı mânâda Süss, 250.

(16) Kegel/Lüderitz, 57/58.

man maddi hukukunun ne zaman cari olacağına (EheG § 41 s. 2) karar veremez. Gerçi yabancı memlekette Alman kararının tanınmaması yabancı maddi hukuka istinat edebilir, yani yabancı maddi hukuk boşanmayı tanımıyor veya muayyen boşanma sebeplerini kabul etmiyor ise Alman kararının tanınması mümkün olmayacaktır. Ancak burada boşanmanın şartları bahis konusu olmakla beraber Alman boşanma kararının kesinleşmesinden sonra neticeye tesir edici ehemmiyetini kaybetmektedir (16).

Devletlerarası Usul Hukuku ile Devletler Hususi Hukukunun birbirleri karşısındaki müstakil mahiyetlerini kabul eden *Gamillscheg* ise *Kegel*'in vardığı neticenin tamamen aksini söyleyebilmektedir. Ona göre usul hukuku sahasına ait olan bir hükmün maddi hukuk sahasına müdahalesi kabul edilemez. Zaten hakikati halde *Gamillscheg* hükmü usul hukukunun sadece bir kısmı olarak mütalaa etmeyip, hükmün maddi hukuka ait yenilik doğurucu tesirlerini de nazara alarak usul hukuku ile maddi hukuk arasında bir hududun mevcudiyetini değil, bilakis maddi Devletlerarası Usul Hukukunun iki cephesinin söz konusu olduğu neticesine varmaktadır. *Kegel/Lüderitz*'in de belirttiği gibi *Gamillscheg* meseleyi Devletler Hususi Hukuku sahasına itmekte ve bunu hareket noktası yapmaktadır: Alman hukuku prensip olarak yabancıların statüsüne müdahaleyi kabul etmemektedir. Ancak istisnai hallerde bu müdahale vuku bulmakta (ZPO § 606 b) ve dolayısıyla ortaya sallantılı bir statü çıkmaktadır. İşte bu sallantılı statünün doğum sebebi *Gamillscheg*'e göre aynı zamanda onun hududunu da çizer. Yani istisnai durumu doğuran sebeplerin ortaya çıkardığı zaruret nisbetinde yabancı hukuk sahasına müdahale edilebilir. Burada yabancı statüsünün teşkili, onun milli hukukunun hilafına ve keza Alman Kanunlar İhtilâfı Sisteminin prensip olarak kabul ettiği milli hukuka riayet bir istisnası olarak tahakkuk etmektedir. İstisnaların dar tefsir edilmesi prensibi burada tekrar doğruluğunu teyit eder. Bu mütalaaalara karşı şu hususu gözden kaçırmamak icap eder ki, *Kegel/Lüderitz* muteber bir boşanmadan sonra EGBGB m. 17'nin (yani boşanmaya tatbik edilecek kanunu derpiş eden hüküm) artık mevzu dışına çıktığını kabul etmekte ve bu maddenin boşanma hükmünün tesirlerine müessir olamayacağını söylemektedir. Boşanmanın tesirlerini bizzat boşanma hükmünün kendisi tesbit eder; ve hüküm de her hangi bir takyit olmaksızın hususiyle yerli ve yabancı tefriki yapmaksızın boşanmadan bahseder.

Zannediyoruz ki *Kegel*'in mahalli Devletlerarası Usul Hukuku

ile yabancı Devletlerarası Usul Hukuku arasında bir tercih zarureti ortaya koyması ve mantıki olarak mahalli hukukta karar kılması meselenin farklı şekilde vaz'edilmesinden ileri gelmektedir. Yabancı hukukun yabancı kararların tanınmasına müteallik hükümleri, mahalli boşanma hükmünün tesir şümulü bakımından mütalaa edilmemek gerekir. Bizi yabancı hukukun tanıma hükümlerine götüren bizzat mahalli hukukun kendisidir. EGBGB m. 13 I (veya Türk hukukunda Muvakkat Kanun m. 4) yabancının evlenme ehliyetini yabancı milli hukuka tabi kıldığı zaman, boşanmaya tatbik ettiği hukuk ile bir ahenk temin etmeyi lüzumlu bulmamıştır. Bu itibarla mahalli hukuk ile yabancı hukuk arasında bir tercih meselesi olmayıp, mahalli kanunlar ihtilâfı hükmü ile mahalli boşanma hükmü arasında tercihi zaruri kılan bir durum vardır. Dolayısıyla yabancı Devletlerarası Usul hukukunun mahalli hukukun ne zaman cari olacağını tayin etmesi de bahis mevzuu değildir. Gerek boşanma davasında tatbik edilen maddi hukuk gerekse evlenme ehliyetine tatbiki icap eden yabancı kanun bizzat mahalli hukukun amir hükümleri icabı olmaktadır. İşte mezkûr müelliflerin tercihte gösterdikleri farklılık yabancı hukuka gidilmesine sebep olan mahalli hukuku nazara almamaktan meydana gelmektedir. İster sadece Devletler Hususi Hukuku sahasında mütalaa edilsin (*Gamillscheg*) isterse Devletlerarası Usul Hukuku ile Devletler Hususi Hukuku münasebetinden hareketle halledilmeye çalışılsın (*Kegel; Kegel/Lüderitz*), sadece mahalli hukuk ve onun hükümleri arasında bir mücadele mevcuttur.

4. Evvelki evliliğin sona erip ermediği hususu bir «önmeleşe» olarak ele alındığında bir kısım müellifler (*Kegel, Rabel, Kegel/Lüderitz, Dehner*) bundan istifade ile yeni evliliğin yapılmasını temin etmek istiyorlar. Boşanmaya mevzu teşkil etmiş evliliğin sona ermesi evlenmenin şartlarının tabi olduğu, yani EGBGB m. 13 I'in tesbit ettiği yabancı hukuka göre mi (önmeleşe'nin «gayri müstakil» bağlanması) yoksa boşanmaya mevzu teşkil etmiş evlenmenin sona ermesi boşanmaya tatbiki icap eden, yani EGBGB m. 17 I'in tesbit ettiği hukuka (hadisede Alman hukuku) göre mi (önmeleşe'nin «müstakil» bağlanması) halledilmelidir? Önmeleşe'nin hallinde öne sürülen fikirlerin ve tatbikatın birlik arz etmemesi karşısında hususiyle bu hadise için önmeleşe'nin tek bir hal şekli olduğu iddia edilmiştir. *Kegel/Lüderitz* diyor ki, boşanmanın evlilik bağına son verip vermediği boşanma statüsüne göre cevaplandırılmalıdır, zira

sona erme boşanmanın neticelerinden biridir. EGBGB m. 17 III'e göre Alman hukukunun tatbikinde evlenme nisbî değil, mutlak olarak sona ermiştir. Tekrar evlenebilmek için önmele'yi farklı şekilde cevaplandırmak mânâsız olur. Burada «dahili karar ahengi» korunmalı (17); yani bir önmele'nin müstakil bağlanması ile dahili ahenk uğruna hukuku tatbik edilen devletle olan «harici ahenk» kurban edilmelidir.

Bizzat *Kegel*'in de itiraf ettiği gibi, (18) önmele'nin hal şekli çok ihtilâflı olup bu şekilde ihtilâflı bir hal şeklinden hareketle yeniden evlenmeyi temin etme gayreti asgari aynı ölçüde mukabil iddiaya da hak verdirir. Kaldı ki, *Ferid*'in haklı olarak belirttiği üzere (19) umumiyetle dahili karar ahenginin devletlerarası (harici) ahenge tercih edileceği ve dolayısıyla *Kegel* mânâsında önmele'nin «müstakilen» bağlanacağı esası, kanunlar ihtilâfı normunun prensibe aykırılığı (EGBGB m. 17 III'de olduğu gibi) nisbetinde daha ihtiyatla nazara alınmalıdır. Filhakika m. 17 III Alman kadınının boşanmasını temin edebilmek için prensipten farklı bir tanzim getirmiştir. Böyle hallerde esas prensibe aykırı normun arzettiği zayıflık nazara alınarak, dahili karar ahengi üzerinde durmamak icap eder.

5. Hukuki delillerin yanında arzu edilen hal şeklinin hangisi olduğu üzerinde de fikir birliği yoktur. Bir boşanma kararı verdikten sonra eşlerden birinin —ihtimalki— yeniden evlenmiş olmasına rağmen (zira hadisede taraflardan biri Almandır ve onun evlenebileceği hususunda tereddüt yoktur) diğer eşi evli kabul ederek mecburi bir bekârlığa mahkûm etmek doğru mu? Bu netice «mânâsız» (*Rabel*), «ahensiz ve yanlış» (*Kegel*) (20) bulunmaktadır. Bu ağır ithamlarda mübalağa bulunduğu şüphe yoktur. Zira evliliği ancak ölüm ile sona erdiren İtalyan hukuku nazara alınır ise yabancı memlekette boşanan bir İtalyanın tekrar evlenemesi fazla hassasiyetle üzerinde durulan bir mesele teşkil etmemektedir. Boşanabilme başka tekrar evlenebilme başka şeylerdir. Boşanan eşlerden birinin evlenebilmesine mukabil diğer eşin herhangi bir sebeple evlenememesinden tabii bir şey olamaz. Asıl tahammülü güç olan, taraflardan biri için evlilik bağının bağlayıcılığını

(17) Aynı mânâda, *Kegel/Soergel*, m. 13 No. 18, s. 726; *Kegel*, IPR, 263; *Dehner*, 2202.

(18) IPR, 263.

(19) FamRZ, 401.

(20) *RabelsZ*, 204.

devam ettirirken diğeri için bağlayıcılığı kabul etmemektir. Eğer taraflardan biri boşanma kararına müsteniden serbest hayata atılmışken diğeri hâlâ mevcut bir evliliğin bağları arasında tutulmakta ise, bunun mesulünü bizzat onun milli hukukunda aramak icap eder.

Burada yeni evliliğe müsaade etmekle doğabilecek mahzurları tekrar evlenmeye mani olmakla doğabilecek mahzurlara tercih edip etmeme meselesi de mevcuttur. Yeni evliliğe rıza gösterilir ise, bu evlilik Almanyada muteber sayılacak, milli devlette batıl adde-dilecektir. Yeni evliliğin getireceği faydalardan biri taraflardan bi-ri için mevcut cebri bekârlığa mani olmaktır. Bunun yanında *Kegel/Lüderitz* tarafından zikredilen faydalara gelince: vakıaların kudreti ekseriya hukuki emirlere nazaran daha kuvvetli olur. Ni-şanlıları birbirlerinden ayırmak isteyen bir nizama onların uyma-ması normaldir. Bu ise bizi şu tercih karşısında bırakır: millî dev-lette batıl olan bir evlenme mi yoksa vahşi bir birleşme mi? Birin-ciyi tercih etmek herhalde daha doğru olacaktır. Ancak buna mu-kabil batıl bir evliliğin getireceği mahzurlar acaba bize *Kegel/Lü-deritz*'in tabiriyle «vahşi» birleşmeyi tercih ettirmiyecek midir? Gerçi elbetteki «tam tahakkuk eden» evlilik dışı hayat sallantıda bulunan evlilik içi hayat karşısında berteraf edilmelidir. Fakat me-sele bununla bitmemektedir. Yeniden evlenen yabancı kendi mem-leketinde bigami sebebiyle cezai takibata uğramakla kalmıyacak, aynı zamanda üçüncü şahıslar da bu yeni evlilikten zarar görecek-lerdir. Ezcümle yeni evlilikte taraf olan eş (hadisede kadındır) ve yeni evlilikten olma çocuklar sallantıda bir evliliğin getirdiği em-niyetsizlik ve müphemiyet içerisinde kalacaklardır: memlekette memlekete hem evli hem de metres olan bir eş; hem nafaka talebi-ne ve miras hakkına sahip hem de sahip olmayan bir eş; hem evli-lik içi ve hem de evlilik dışı olan çocuklar; bir memlekette babası-nın diğer memlekette annesinin adını taşımaya mecbur, belkide ve-sayet makamlarına tevdi edilmiş çocuklar; ve daha bir çok yaşama nizamını bozacak neticeler.

Söylediklerimizi hülasa edersek denebilir ki, boşanan yabancıyı bu boşanmayı temin eden ve dolayısıyla yeni evliliği de kabul zo-runda kalan tek bir memlekette evli addetmektense, bu evliliğin hukuk nizamlarında yalnız eş için değil aynı zamanda üçüncü şa-hıslar bakımından da hasıl edeceği kötü neticelerini nazara alarak

boşanma ile bozulan düzeni daha da bozmamak için evlilik arzularını feda etmek mantıklı olur.

6. Landgericht Hannover tarafından ortaya konan son bir noktada üzerinde de durmak icap eder (21). Mahkeme mevcut boşanma kararı karşısında çift evlenme gerekçesiyle yabancının Almanya'da evliliğine mani olunamayacağını kabul etmekle beraber Evlendirme Memuru tarafından ileri sürülen diğer sebebi kabul ile evlenmenin mümkün olamayacağı neticesine varmıştır. Evlenme Türk Medeni Kanununun 97 ve müteakip maddelerine göre bir ila-

(21) Almanya'da boşanan yabancının tekrar Almanya'da evlenebilmesini temin için ileri sürülen delillerden iki tanesine kısaca atıfta bulunmakla yetiniyoruz: İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya dair 4.11.1950 tarihli Sözleşmenin 12 nci maddesi ile Anayasalarda da yer alan evlenme hürriyetinin hiç bir şekilde kısıtlanamayacağı iddia edilmektedir. Halbuki evlenme hürriyetini teyit ve garanti altına alan bu gibi hükümler ancak kanunlar ihtilafı normlarının tatbikini emrettiği kanun çerçevesinde mütalaa edilmek gerekir. Alman hukukuna has olan diğer bir iddia da şudur: Yabancıyı Evlenmeye Ehliyet Vesikası getirmekten muaf tutma imkânını veren Kanun (EheG § 10 II) bunu «hususî hallerde» de mümkün görmüştür. Kanunun gayesi mahallî selahiyetli makamlarca bir «lütuf» bahşedebilme imkânını yaratmaktır. Mezkûr hadise de lütuf bahşını icap ettiren hususî hallerden biridir; Evlenmeye Ehliyet Vesikası getirmekten muafiyet tanınarak ikinci evlilik temin edilebilir (bkz. bilhassa Massfeller, age., 226 ve JW, 230; Guggemos, 2 vd.; Nussbaum, 134, 163; Reichel, 200 vd.). Alman hukukunda yer alan bir hükümden istifade yoluyla hususî haller mefhumunu sırf teknik sebeplere hasretmeyerek Evlenmeye Ehliyet Vesikası getirtmekten vaz geçme imkânını yaratma mevzuunda şu kadarını da söylememiz icap eder ki, böyle bir imkânın varlığı umumiyetle reddedilmekte ve bu imkânı yaratan hal şekli kanunî hükmü gayesi dışına çıkararak bir zorlamanın eseri gözükmektedir (bkz. Ferid, StAZ 280; Gamillscheg, 26). Buna ilaveten Landgericht Hannover kararında, verilebilecek olan muafiyetin yabancı hukuka göre bir maninin mevcudiyetinin Evlendirme Memuru tarafından tetkikini önliyemeyeceğini belirtmiştir.

Kegel tarafından hazırlanması itibarıyla «Devletler Hususî Hukuku Alman Konseyi» Evlenme Hukuku Komisyonu'nun mes'eleyi hallediş şekli de aynı müellifin fikirlerinin formüle edilmesinden ibarettir: «Bir Alman mahkemesi kesin hüküm teşkil eden bir karar ile bir evliliğin butlanına, feshine karar verir veya boşanmaya hükmeder veya evliliğin mevcut olmadığını tesbit eder ise, verilen karar yabancı bir devlette tanınmamış olsa dahi mezkûr evlilik yeni bir evliliğe mani teşkil etmez» (bkz, yukarıda dip not (2); ve bu hususta mütalaa için Neuhaus, 415 vd.).

nı icap ettirir ki bu ilanın Türkiyede yapılamıyacağı aşikâr olduğundan Almanyada da evlenme tahakkuk edemeyecektir. Almanyada icra edilecek olan bir evlenme için Türkiyede Türk Medeni Kanunu hükümlerine uygun olarak bir ilan yapılabilmesi ilân şartının evlenmenin maddi şartlarından biri olmasını gerektirir. Umumiyetle medeni hukukta ilân evlenmenin şekli şartlarından biri olarak zikredilir. Ancak devletler hususi hukuku sahasında ilânın yabancı memlekette evlenen şahıslar için evlenmenin maddi bir şartı olduğu iddia edilmiş ve bu iddia içtihadlarda da yer almıştır (22).

Ancak Landgericht Hannover Türk Evlendirme Memurunun ilânı çift evlilik gerekçesiyle reddetmesi halinde bunu Alman amme intizamını müdahaleye sevkeden bir sebep olarak mütalaa etmektedir. Milli hukuk Alman mahkemesinin boşanma kararını, Alman mahkemelerinin boşanma kararı vermek hususunda «selâhiyetsiz» olduğu gerekçesi ile tanımamakta ve dolayısıyla yabancı evlenme ehliyeti reddedilmekte ise, Alman boşanma kararının otoritesini amme intizamının yardımıyla müessir kılan ortalama bir görüş doktrinde de müdafaa edilmek istenmiştir (23). Ancak gayet haklı olarak denmektedir ki (24), yabancıların statü davalarında milli devlet mahkemelerinin selahiyetini prensip olarak kabul eden hukuklar (Türkiye, Almanya gibi), istisnai olarak yabancı şahısların bu mahiyetteki davalarında karar verdikleri takdirde, milli devletin selâhiyetsizlik noktasından bu kararı tanımasını boşanmayı hiç kabul etmiyen boşanma düşmanı devletlerin kararı tanımamalarına nazaran daha müsamahalı karşılamalıdır. Zaten mevcut iki fikre de taviz verme niyetinden hareket eden ortalama fikir fazla taraftar bulamamıştır.

(22) LG Frankfurt FamRZ 1959, 18 (Fransada ilan yapılması lüzumunu Fransız Evlilik Hukukunun maddi şartı olarak mütalaa etmiştir); BayObLGZ 1960, 370, 374; OLG Celle IPRspr. 1945/1949 Nr. 18 ve JR 1948, 335; LG Köln IPRspr. 1950/1951 Nr. 81 ve MDR 1951 621 (Fransada yapılması icap eden ilan mecburiyetinin yerine getirilmemesini Fransız hukukuna uygun olarak evlenmenin butlan sebebi kabul etmiştir); OLG Celle IPRspr. 1952/1953 Nr. 127 ve MDR 1953, 488. Gamillscheg, 26; Fransız evlendirme memuru milli devlette bir ilan yapıldığı tevsik edilebilirse veya ilan yapılması imkânsız ise yabancıyı evlendirmeye tevessül etmektedir, bkz. Batiffol, Traite élémentaire de droit international privé, 3. Bası 1959, 496.

(23) Frankenstein, Internationales Privatrecht - Grenzrecht -, 3. Cilt, 1934, 539; Albers, Einzelfragen der Befreiung von der Beibringung des Ehefähigkeitszeugnisses, StAZ 1952, 50.

(24) Gamillscheg, 25.

II. Milli hukukun kabul etmediği bir boşanma kararına istinaden yeni bir evliliği temin etmek imkânı, kararın kesin hüküm kuvveti bu hususta rol oynayamadığına göre, amme intizamı mefhumundan hareketle ancak hasıl olabilir. Amme intizamının bu meselede müdahale edebileceğini kabul etmek zordur, zira mevcut mahalli boşanma kararına mukabil tarafların evlenme ehliyetini milli kanuna tabi tutan kanuni bir hüküm vardır. Bu kanuni hükmün, boşanma kararı ile sınırlı olduğunu kabul etmek için sebep yoktur. Boşanma evliliğe son veren bir sebep olmakla beraber, yeniden evlenebilme boşanmış olmaktan başka diğer mani hallerin bulunmamasını da şart kılar. Diğer mani hallerin bulunması boşanan kimsenin boşanma ile iktifa etmesini icap ettirir. Bu itibarla mevcut bir boşanma kararına rağmen evlenememe halinde umumiyetle kabul edildiği üzere amme intizamını alâkadar eden bir durum yoktur. Boşanmayı kabul etmeyen veya selahiyetsizlik noktai nazarından veya muayyen bir boşanma sebebine istinaden verilen boşanma kararını tanımayan milli hukukun bu davranışı karşısında fazla hassas olmamız, evlenmede milli hukuka bakılmasını emreden kendi hükmümüzü de nazara alırsak, lüzumsuzdur.

Amme intizamının müdahalesini daha ileri hallerde kabul etmek zarureti doğabilir. Hadisede Alman mahkemesinin boşanma kararı ile evliliği sona eren Türkün, Türk hukukunun rızası hilafına Almanyada — orada da gayri kanuni olarak — tekrar evlendiği kabul edilir ise, Alman hukuku bakımından bu yeni evliliğin çift evlilik dolayısıyla batıl olacağını kabul ettirmek muhakkak ki Alman amme intizamının müdahalesi ile karşılaşacaktır. *Raape* böyle bir hadisede amme intizamının müdahale edeceğini söylemekle kalmıyor, daha ileri giderek boşanan eşden sonradan doğan çocuğun baba tarafından tanınması veya nesebinin tashihi bahis konusu olduğu takdirde boşanma kararına istinat ediyor. Filhakika *Raape* boşanmayı kabul ettiğinden, boşanmayı müteakip, mesela boşanan kadının diğer bir erkekten olma çocuğunu evlilik dışı addetmekte (aksi halde birinci evliliğin mevcudiyeti çocuğun evlilik içi doğmuş olması kaziyesini icap ettirirdi), yani «boşanmış kadın ve evlilik içi çocuk» gibi hukuk mantığına aykırı bir neticeden kaçınmaktadır. Buna mukabil evlilik dışı bir çocuğun babası tarafından tanınması ve tarafların evlenmesi ile çocuğun nesebinin tashihi bahis konusu olduğunda kadının ilk evliliğini mevcut addeden ve dolayısıyla ne tanımaya ve ne de ikinci evliliğe müsaade etmiyen mil-

li hukuk karşısında boşanma kararını tercih ederek çocuğun nesebini kurtarmaktadır (25).

Dr. Ergin NOMER

Kısaltmalar :

AcP	: Archiv für die civilistische Praxis
BayObLGZ	: Entscheidungen des Bayerischen Obersten Landesgerichts in Zivilsachen
FamRZ	: Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht. Zeitschrift für das gesamte Familienrecht
IPRspr.	: Die deutsche Rechtsprechung auf dem Gebiete des internationalen Privatrechts im Jahre...
JR	: Juristische Rundschau
JW	: Juristische Wochenschrift
JZ	: Juristenzeitung
MDR	: Monatsschrift für Deutsches Recht
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
OLGR	: Die Rechtsprechung der Oberlandesgerichte auf dem Gebiete des Zivilrechts
RabelsZ	: Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, v. Rabel
StAZ	: Zeitschrift für Standesamtswesen
ZZP	: Zeitschrift für Deutschen Zivilprozess, v. Busch

(25) Raape, StAZ, 283/284. Ayrıca yeniden evlenmenin yapılması halinde boşanma kararını tercih için bkz. Staudinger/Raape, m. 17 B III 2 b —s. 376— ve m. 17 F III 4 b —s. 404—; Raape, IPR 303/305, 283; KG JW 38, 1258; RG JW 12, 642; KG OLGR 24, 19 (1899 yılında, Almanyada ikametgâh hukuku esasına binaen ilk evliliği sona eren bir İtalyanın ikinci evliliğinin muteberliğine dair).